

SLOVENSKO NARODNO
GLEDALIŠČE U LJUBLJANI

GLEDALIŠKI LIST

DRAMA

1950 – 1951

2

F. GARCIA LORCA

DOM BERNARDE ALBE

PREMIERA DNE 21. OKTOBRA 1950

F. Garcia Lorea:

DOM BERNARDE ALBE

Drama v treh dejanjih — Poslovenil Mirko Mahnič

Režiser in scenograf: inž. arh. Viktor Molka

Bernarda	Marija Vera
Marija Jozefina, njena mati	Marija Nablocka
Avgusta	Avgusta Danilova
Magdalena } njene hčere {	Mira Danilova
Amelija }	Draga Ahačičeva
Martirija }	Vida Levstikova
Adela }	Ivanka Mežanova
Ponzia, dekla	Tina Leonova
Dekla	Elvira Kraljeva
Prudenza	Mila Kačičeva
Beračica	Ruša Bojčeva
Prva žena	Alenka Svetelova
Druga žena	Helena Erjavčeva
Tretja žena	Mileva Ukmarjeva
Dekle	Duša Počkajeva
	Vika Grilova

Žene v črnini

Godi se v vasi na Španskem

Napeve komponiral: Rado Simoniti

Kostume po načrtih Sonje Dekleve izdelala gledališka krojačnica pod vodstvom Cvete Galetove

Inspicijent: Branko Starič — Odrski mojster: Anton Podgorelec

Razsvetljava: Vili Lavrenčič — Lasuljar: Ante Cecič

GLEDALIŠKI LIST

SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1950-51

DRAMA

Štev. 2

ODKRITJE DOPRSNEGA KIPA OTONA ŽUPANČIČA V DRAMI

Poprsje Otona Župančiča — delo akad. kiparja Zdenka Kalina

Govor upravnika tov. Juša Kozaka ob odkritju poprsja O. Župančiča v veži Drame dne 11. junija 1950

Prva obletnica njegove smrti. — Njegov spomin še ni prav nič zbledel. Še vedno je živ med nami ne le s svojo besedo, temveč z vso svojo pojavo v dnevnem življenju.

Slovensko narodno gledališče ga z odkritjem doprsnega kipa uvršča v galerijo ustvarjalcev dramske umetnosti in mož, ki so s kreativno silo vplivali na razvoj gledališča.

V tej hiši je dolga leta snoval in delal. Zakopan v dnevne probleme, ki ga niso razveseljevali ampak le težili, je gradil kvalitetni repertoar, prevajal, pilil in predelaval drame slovenskih in tujih avtorjev, v tej hiši je zasnoval »Veroniko Deseniško«.

Župančičeva usoda ni bila običajna usoda vseh slovenskih kulturnih ustvarjalcev, grenak kruh do smrti — deset, petdeset let pa nad grobom velike ljudske veselice s patetičnimi slavošpevi. Ljudska oblast mu je nekaj let pred zadnjim dihom izkazovala vse časti in spoštovanje, povzdignila ga je že za časa življenja med najpomembnejše sinove slovenskega in vseh jugoslovanskih narodov.

Če mu danes Slovensko narodno gledališče postavlja doprsni kip in ga uvršča v galerijo Linharta, Levstika, Cankarja, izpričuje s tem samo globoko spoštovanje do njegovega neminljivega dela, Župančiču postavljam spominsko soho prav v času, ko stojimo po največji revoluciji v slovenski zgodovini, po družbenem prevratu, na novi prelomnici, pred novimi perspektivami.

Zaenkrat stojimo osamljeni na svetu, čeprav uživamo simpatije vseh, ki verujejo, da ena največjih revolucij v človeštvu ne more na osnovah marksistične-leninske družbene znanosti okoreti, človeka utesniti, se izroditi v uniformiranje človeškega duha.

Velika družbena revolucija ni samo zmaga delavskega razreda, delovnega človeka, našega proletarskega naroda za boljše ekonomske pogoje življenja. Ne bi smela biti samo to. Pred to borbo se sveti cilj večje človeške svobode in resnice. Verjemite, da so prenekateri oči na svetu uprte v nas, kako bomo temu cilju oblikovali življenjski izraz.

Prav ob tej uri, pred tednom dni, sem govoril v celovškem gledališču, v katerem je tiste dni prvič v zgodovini gostovala Opera Slovenskega narodnega gledališča. Kdor je videl te svetle solze in čutil, kako je možem in ženam zastajal v prsih dih, ko jih je z odra zajela slovenska beseda, živa slovenska umetnost, se je zavedal, kaj dolgujemo že samo tem rojakom, katerim stope vseh imperializmov tako brutalno stiskajo duše, besedo in misel. Oni živijo, ker verujejo v našo kreativno moč, tostran Karavank. To vero jim je po nedavnem velikem razočaranju prinesla naša umetnost.

Ko odkrivamo danes prvi spomenik Otonu Župančiču, se poraja vprašanje, ali nam je dal le osnove za našo sedanjo odgovorno nalogo pred očmi sveta, ali je njegova beseda tudi pot in vsebina.

Priznati moramo, da je njegova beseda v tem usodnem času zopet smer in vsebina.

Župančič je bil umetnik — zato ne veljajo njegove misli le gledališki temveč vsej naši umetnosti. In umetnost je bila in bo ostala izraz najodločnejše in nepodkupljive borbe za človeško svobodo in resnico.

Prisluhnimo, kako je zapisal:

»In čim bolj si umetnik, oziroma človek najzdravejših instinktov, tem večji je krog stikov s svetom idej in stvari okoli tebe. Človek se zanima za vse — pa bo umetnost tvoja tako široka, kakor je široko tvoje zanimanje. In čim večji si človek, tem večje je tvoje hrepenenje, objeti ves svet, in čim večji si, tem bolj ga boš čutil v sebi.«

»In tako: vsa umetnost je iskrenost do skrajnosti, drugače je laž, je fraza, je oblika. V pravi umetnosti pa je vsebina in forma eno, v istem hipu porojeno —.«

Župančičeve besede niso suha teorija, temveč iz življenja porojeno spoznanje, ki se ne da izpremeniti.

Prepričan sem, da bi nas Župančič, če bi zopet sedel med nami, opomnil, da še nismo povsem razumeli vsebine Kardeljevih misli o svobodi in znanosti, ki so odjeknile tudi zunaj naših meja. Te besede — bi dejal Oton — so zapoved v umetniškem ustvarjanju.

Pozabimo — čeprav nam ne bi škodilo, da bi si priznali in se obtožili — kako smo zadnja štiri leta vijugali. Zatreškali smo se v teorije in si izbrali kalup, preden se je z vsebino rodila oblika. Mislili smo, da se moramo samo hvaliti in olepšavati; silili smo človeka plesati, tudi če mu je bilo trpko pri srcu. Narekovani vzgojni optimizem je posiljeval vsebino. Včasih je imel človek vtis, da bomo govorili le še kot papige.

Pred nami je velika, mogočna vsebina, ne bojmo se resnice, kako jo doživljamo in ustvarjamo. Ne se ogibati priznanju napak. Ne besedičiti o »tipičnosti«, če ne poznamo življenja. Ne coprati tipične vzornike, če jih v stvarnosti ni. Skratka: ne frizirajmo življenja, ne natezajmo ga na citate.

Če se ne bomo bali gledati resnici v obličje, jo iskreno pisati in priznavati, potem nam bodo vsi svobodoljubni duhovi na svetu verjeli, da živi nekod resnična svoboda. Ogromne žrtve v naši osvobodilni vojni, v našem družbenem prevratu, bodo s tem našim dejanjem doprinesle veličasten delež k osvobajanju človeka v njegovem družbenem razvoju.

Odkrivam doprsno soho in jo izročam tebi, direktor, v varstvo. Mi pa prisluhnimo, kaj nam bronasti kip, mojstrovina Zdenka Kalina, govori.

Prav v tem trenutku nam resnično govori.

FEDERICO GARCIA LORCA

»Zgodovina nam nudi malo vzgledov tako čiste slave, kakor je ta, ki je povezana z delom in imenom andaluzijskega pesnika.«

(Louis Parrot)

Federico Garcia Lorca se je rodil v imoviti posestniški družini 5. junija 1899 leta v Fuentevaquerosu blizu Granade. Mladost je preživel v pokrajini, »ki v nji še zmeraj živi spomin na arabsko civilizacijo, v pokrajini z vrtovi, ki jih gledaš skozi okno z rešetkami, pokrajini, kjer ustvarjajo tišino vodometi, nageljni in oranže...« (Parrot).

Tu je doma domotožje in jasni ter nasmejani ženski obrazi, ki spretno skrivajo žalost pod masko iz črnih čipk. Neverjetna pokrajina: »vzhod brez strupa, zapad brez akcije«, kakor jo je krstil sam.

Tu je med kmečkimi ljudmi prebil svojo mladost, z njimi delil napore in radosti; zato je znal v svojih kmečkih dramah »tako odlično pričarati hrapavo in težko atmosfero preteklih dni svoje zemlje: (Jean Camp). Sam trdi, da je ljudski in granadski do zadnjega vlakenca. Ali ni ime Garcia najbolj razširjeno po vseh španskih provincah? Lorca, ime njegove matere, ki je od nje prejel razumnost in dar za umetnosti, nam kliče v spomin mesto v impozantnih razvalinah v provinci Murciji, kjer se je tako dolgo stikal vpliv Arabcev in Židov. Morda moramo tu iskati poreklo, ki je dalo Federicou toliko smisla za biblijske podobe, za njegovo prekipevajoče cvetje, tu je najbrž vir njegovega domotožja, ki se pretaka celo skozi njegove najbolj poskočne pesmi, tu vir njegove vonjav in biserov bogate domišljije.

Mladega Lorco so najprej poslali v kolegij v Almariji, nato pa v granadski licej. Tu naj bi končal tudi študij prava in književnosti. Toda ni se preveč gnal in je celo padel iz zgodovine španskega jezika. Takrat je J. M. Guarnido, zelo nadarjen novinar, napisal na naslov profesorjev tele preročile besede: »Prišel bo dan, ko boste morali razlagati delo F. G. Lorcel« 1923. leta je Lorca opravil diplomski izpit iz prava. Toda poleg te oficijalne diplome je pridobil še »osebno kulturo, brez katere ostane poučevanje magistrov mrtva črka« (A. Guibert). Najvišja njegova šola pa je bila drugje: njegovi najboljši učitelji zgodovine, literature in jezika so bile dekle in ljudje iz vročega, tradicije bogatega andaluzijskega ljudstva. Osemnajst let star potuje po Kastiliji, napiše knjigo »Vtisi in pokrajine« in se že tedaj odloči za literarno kariero.

Kot vsi mladi provincialci, ki sanjajo o osvojitvi literarne slave, odide v Madrid, pa se vsako leto vrača domov v Granado na počitnice. V Madridu stanuje v »Studentovski rezidenci«, središču mladih španskih duhov, laboratoriju, kjer naj bi se rodilo mnogo del, ki naj bi dvignila Spanijo do njene nekdanje duhovne veličine. Tu so stanovali, tu so se sestajali mladi španski pesniki, slikarji in glasbeniki. Tu se je Lorca povezal s svojim dragocenim prijateljem slikarjem S. Dalijem, s pesnikom Vilo, s Cernudo in Bergaminom. Pogosto so se vsi ti shajali pri R. Jimenezu, enem največjih sodobnih španskih pesnikov, kamor je iz svoje podeželske samote prihajal tudi provincialni poet Antonio Machado. Nepozabni in pomembni so bili ti večeri pod velikimi sončniki, ko je v subtilnih otenkih opala zahajalo madridsko sonce, v jarku, ki je družil velike, opojno dišeče akacije pa šumela voda in s tiho pesmijo spremljala mogočne praznike duha, na katerih je tako hitro zasijal mladi Andaluzijec. V njem so vsi pozdravljali enega najboljših poetov svoje generacije.

Padel je (sept. 1936) kot ena prvih žrtev Francove diktature in strahovlade preteklih let, ki ji je bila španska vojna samo prva epizoda. Njegova smrt nas uči, da ni možno pravo življenje tam, kjer neumna sila dobi vso oblast v roke, da umetnost ne more cveteti tam, kjer ne vlada svoboda. Uči nas, da je dolžnost nas vseh, graditi barikade proti dogmam neumnosti, zaslužnjevanja in smrti. Neprestano nas bo spominjala, »da lepota ne more živeti in nas oplajati, če se z vso močjo ne upremo silam zla, ki jo hočejo zastrupiti in osušiti njene zdravilne tokove« (A. Guibert).

*

»Bil je čist kakor kristal« (Guibert)

«Andaluzijski slavček» — tako so ga imenovali prijatelji — je bil čudovit že na zunaj. Pravijo, da je bil njegov obraz podoben obrazom otrok, ki jih je slikal Murillo, in obrazom malih prodajalcev oranž s starih španskih platen. Obilne obrvi in gosti kostanjevi lasje so krasi mogočno čelo, ki je izžarevalo energijo. Njegov pogled je vžgal, v njegovih očeh je sijala široka svetloba. Marcelle Schweitzer piše v svojih spominih nanj, »da je njegov obraz, v katerem je počivala sladka resnoba, žarel od tisočernih notranjih luči«. Smejal se je kot šestnajstletnik. Njegov glas je bil nekoliko rezek, a globok, da je vzbujal sanje kakor kitara, ki ponoči igra v predmestni kavarni.

Kadar je igral na klavir, se je trdi obraz andaluzijskega kmeta povečeval v angelsko milino. Imel je, kot pravi Parrot, angelski čar, imel torej vse čare, nebeške in demonske, ki jih je znal narediti sprejemljive v vsakem hipu in za vsakega človeka; izžareval je neko naravno ljubkost, neko zapeljivost. Imel je v polni meri vse kvalitete, ki jih imajo vsi pesniki njegovega kova, predvsem pa je bil duhovit in dober. Že sama njegova navzočnost je delila tolažbo in radost. Napolnila je srce slehernega z blagodejno toploto. Ta čar, ki mu je že v mladosti pridobil mnogo prijateljev, se je manifestiral v njegovih najbolj neznatnih besedah. Pravijo, da je bil obdarjen z razkošno, prekipavo zgovornostjo, ki jo je spremljala živahna igra fiziognomije in kretenj. Veliki čilski pesnik Pablo Neruda je zapisal o njem: »Bil je blisk, bil je energija v neprestanem gibanju, radost in sijaj, bil je nadčloveška nežnost. Njegova osebnost je bila magična.« Bil je preprost in ljubezniv, zato se mu je posrečilo združiti v istem občudovanju preproste ljudi iz dežele z najbolj razvajanimi intelektualci.

Da, bil je predvsem dober, nežen in otroško občutljiv. Schweitzerjeva nam pripoveduje, kako zelo je ljubil živali. Nekoč sta s krmežljavim kužkom igrala štiriročno na klavir. Zelo karakteristično anekdoto pa je povedal že omenjeni Pablo Neruda:

Neko noč, ko ni mogel zaspati, se je Lorca dvignil nekoliko pred svitanjem. Stroga pokrajina Estramadure je bila še vsa pokrita z gosto meglo. Federico je opazoval sonce, ki se je počasi dvigalo nad dvema razpadajočima kipoma iz 18. stol., ki sta stala pred vhomom v popolnoma zapuščenem graščino. Nenadoma je pritekla mimo ovca, ki se je zgrabila. Tedaj se je kakor blisk pognalo iz razvalin šest ali sedem merjascev, ki so se vrgli na ovco in jo v kratkem času raztrgali in požrli. Federico ni mogel odtrgati oči od teh črnih prašičev, ki so v blede samoti zgodnjega jutra požrli ovco. In ko je po vrnitvi v Madrid pripovedoval to zgodbo, se mu je glas tresel. Morda je občutil, da je gledal strahotno vizijo svojega lastnega konca.

Bil je poet, ki je poželjivo pil vse oblike življenja. Njegova radovednost se ni mogla odžejati.

Bil je poet, ki se je na svojih potovanjih in turnejah brez konca razdajal, ki je blazno ljubil svojo domovino. Gostovanja njegove gledališke družine »La Barraca«, ki jo je vodil po Kastiliji, jasno govore o tem, kar je s toliko silo žarelo iz njega: veličastno soglasje med življenjem in delom. Bil je sovražnik esteticizma, kultura in umetnost sta bili zanj kvas, ne pa namen življenja. Človek in delo sta bila v njem eno, od tod stalna harmonija med njegovimi kretinjami, dejanji, navdušenjem, trpljenjem in otroškim smehom.

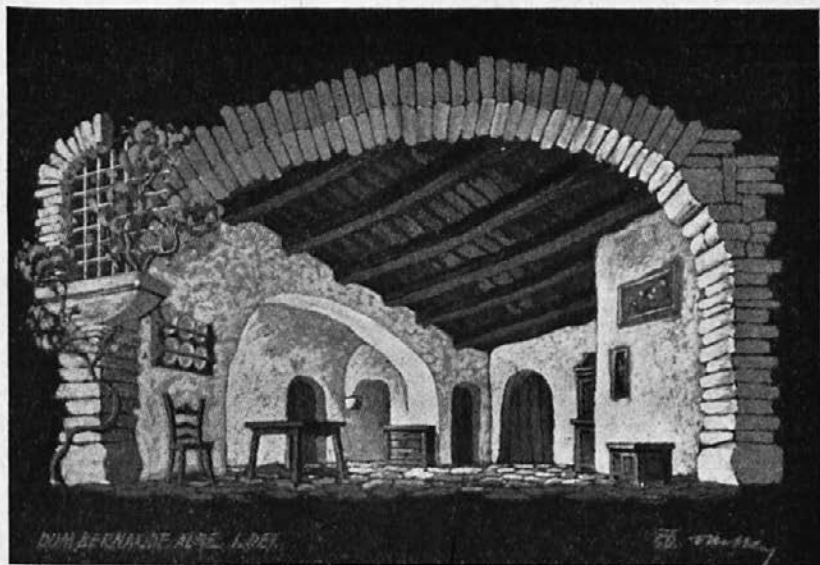
Po pravici ga je ljubila vsa Španija. »Il risueño señorito Garcia Lorea« (nasmeljani mladi gospod G.L.) je bil njen.

Vendar je ta živahni Federico nosil v sebi drugega človeka in ta je bil pravi Federico. Resnični, plemeniti Federico samote, žalosti in do kraja težkih ur. Včasih so se njegove oči zazrle v neko daljno točko in njegov glas je takrat dobil čisto nov, zelo tih ton.

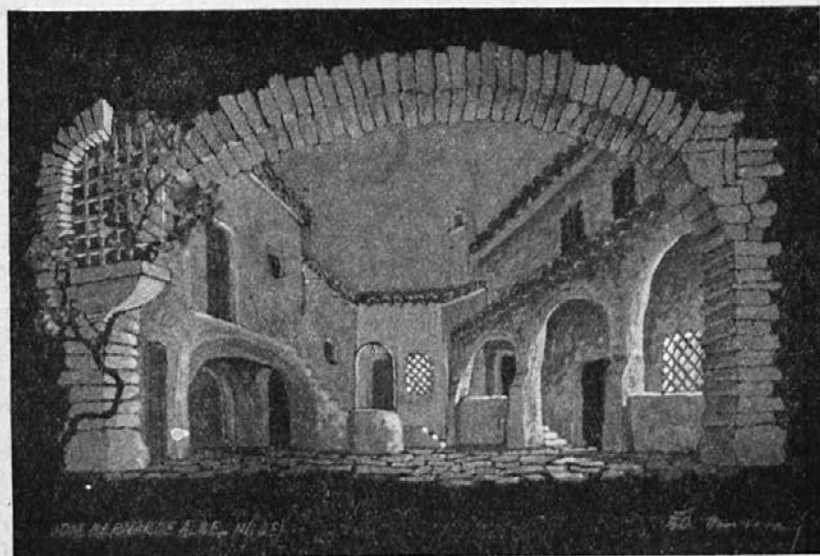
»Takrat ni bil več pesnik in človek, bil je kipeča pesniška sila, nadčlovek, bog. In ob takih prilikah se je zdelo, da s svojimi širokimi rameni drži dva velika zidova, ki se spajata za njim.« (M. Schweitzer.)

Njegova ustvarjalna sila se je izživila na vseh področjih umetnosti: bil je poet, glasbenik, slikar, dramatik, režiser in recitator.

Ing. arh. V. Molka: Osnutka scene Dom Bernarde Albe

I. dejanje

III. dejanje

Vsa njegova besedna umetnost je pognala iz dveh plodnih osnov: slikarstva in muzike. Od tod melodičnost njegovih verzov, od tod njegova zagledanost v barve, od tod prijateljstvo s slikarjem Dalijem in največjim španskim muzikom Manuelom de Falla.

Risal je že kot otrok. V njegovi zapuščini je odličen avtoportret, vrsta skic, pastelov in akvarelov. Kot Puškin je čutil potrebo, da ilustrira svoje pesmi, da ilustrira celo pismo, ki ga piše prijatelju. Pod patronatom kastiljskih pisateljev in slikarjev je celo razstavljal (Barcelona).

Trdijo, da je zelo okleval med poezijo in muziko. Bil je komponist, pianist, pevec in zapisovalec ljudskih pesmi in plesov. Njegova muzika je bila avtentična in čista ne samo zato, ker je izvirala iz ljudstva, ampak predvsem zato, ker njegove harmonizacije niso poznale izumetničenosti. Nastavljal je svoje uho — »najobčutljivejše na svetu« — vsem glasovom zemlje. Prisluhnil je preprostim kastiljskim pesmim in raskavim ter gibkim andaluzijskim, ki so zrastle iz arabske in ciganske duše. Znal je spretno poudariti nepričakovane harmonije, ki lijejo iz spontanega elana ljudske popevke, nasičene z elementi bizantinskega liturgičnega petja, ki ga je v XII. stol. sprejela španska cerkev. Gibkim ljudskim pesmim, ki opevajo obrtništvo in delo na polju, je Federico s svojo drzno harmonizacijo prilil obilico čudovite zvočnosti. Njegovi plesni motivi so bili natrpani s čutnostjo, ognjem in krvjo. V njih so besneli kriki Orienta.

Nabral in harmoniziral je več kot 300 pesmi samo iz andaluzijske pokrajine. Njegov spomin je bil izreden: vse je znal zapeti in zaigrati na pamet. Interpretiral jih je čudovito in bil pri tem ves spremenjen. Bil je izreden pianist. Vse: njegova fina in ostra igra, preprosto podajanje barvitnega teksta, očarujoča prizadetost izvajalca samega, vse je pričalo, da sta se tu združila v siloviti občutljivosti ustvarjalec (ljudstvo) in interpret. Kadar se je njegov čisti in delikatno rezki glas polotil pesmi, se je pred poslušalci nenadoma odprl nov svet, pred njim je bila vsa Španija: njeno viteštvo, njeni pisani prazniki, njeno čarodejstvo, cigani, civilna garda, sunki z mečem, pesem gonjača, ki vzpodbuja svojega mezga. Pod Federicovimi prsti se je trkljalo suho kamenje gorskih steza, potem pa spet zapele nočne sence velikih andaluzijskih vrtov z mirto in lovorjem.

Da, Federico je bil čudovit.

*

Mati ga je še majhnega naučila deklamirati. In ni bilo dolgo, ko je deklamiral svoje pesmi. Imel je presenetljivo lastnost improvizacije, združeno z vsemi kvalitetami srca in duha. Njegova pesem je rasla predvsem iz njegovih bogatih vizij, iz pokrajine, ki je obdajala njegova otroška leta, iz mavričnih barv peska v rekah, iz krlikega spektruma, ki trepetala na robu trepalnic, ko jočemo. Rasla je iz ljudi španske zemlje, ki jih je tako ljubil. Njegove do skrajnosti trepetajoče pesmi so bile polne muzike, ki je že dolgo nismo slišali in ki vzbuja v nas nepredeljive harmonije.

Vsi njegovi sodobniki so bili pod vplivom tujih literatur, posebej še francoske (Valery, surrealisti, ultraisti, itd.). Lorca pa se je raje zatekel k svoji zemlji, k junaškim in sentimentalnim legendam španskih provinc. To je bilo v dobi, ko je Miguel de Unamuno zahteval,

naj se afrikanizira Evropa in se je tako ne brez paradoksa upiral sofistom, ki so zahtevali evropeizacijo Spanije. Lorca pa se je čisto preprosto prizadeval, izročiti Spanijo njej sami. In v njegovih pesmih, v njegovem teatru je resnična Spanija našla svoj pravi obraz (Parrot).

Že pred smrtnim letom 1936 je veliko število njegovih romanc in popevk našlo pot k svojemu izvoru: med ljudstvo, od koder so prišle. V malih andaluzijskih vaseh znajo njegove pesmi na pamet. Pesem »Nezvesta žena« (imamo jo v slovenskem prevodu) je znana prav tako kakor najbolj slavne pesmi zlatega veka. Toda ljudje večkrat niti ne vedo za avtorja. Ta anonimnost pa je ravno zaščitnik velikih del, ki jih je ustvarjalo in ohranjalo ljudstvo in ki prehajajo iz roda v rod. Lorca pripada španskemu ljudstvu z vsem svojim bitjem, njegova poezija je tipično španska in treba je iti celo do Lope de Vega, da najdemo ustvarjalca, obdarjenega s tako čudovito sposobnostjo.

Njegovega bogastva in obilja ni mogoče kontrolirati. In pri vsem tem ne najdemo pri njem najmanjše koncesije modi, ni ga bilo, ki bi užival večjo popularnost. V južnoameriških deželah ga štejejo za največjega španskega pesnika in ni ga pisatelja iberskega rodu, ki bi dvignil toliko navdušenja v Buenos-Airesu in Mehiki.

Toda andaluzijski kmet Lorca se ni predal slepilu literarne slave. Bal se je je, ker je vedel, da krade srčno svetlobo in predira srce z gluho leščerbo, ki izžareva neznano.

1921. je izšla njegova zbirka z naslovom »Knjiga pesmi«. »Ta knjiga,« pravi Louis Parrot, »je neke vrste antologija beležk, drobnih popevčic, katerih forma nas tako pogosto spominja na poezijo pravljic in vaških plesnih pesmi. Podobe so tu preproste, risane z natančnostjo; barve so izposojene od sadežev, zemlje, neba — takšne so, kakršne so nam jih ohranili čudoviti spomini iz muzeja otroške dobe.«

Morje se smehlja od daleč... Zobje belih pen, ustnice neba.

»Gospod, prodajam vodo prostranega morja!«

»Kaj nosiš, o mladi, črni mož, v svoji krvi?«

»Gospod, vodo prostranega morja nosim.«

»Od kod te slane solze, mati moja?«

»Gospod, v očeh pretakam vodo prostranega morja!«

»In ta huda grenkoba, srce moje, od kod?«

»Voda prostranega morja je grenka, gospod!«

Morje se smehlja od daleč... Zobje belih pen. Ustnice neba.

Pesnikoval je neprestano, hkrati pa potoval, predaval in pisal svoje prve drame. Med pesniškimi zbirkami je prav gotovo najpomembnejša »Romancero Gitano«, ki je nekaj let kasneje zaslovela po vsem svetu in bila prevedena v dvajset jezikov.

»Romancero Gitano« je delo pesnika, ki ga lahko poslušas kar naprej, ki pripoveduje nove pesmi, ki pa si jih, tako se ti zdi, že zdavnaj bral in poznal. Za vse Andaluzijce je »Romancero« vedno obstajal, zanje je samo nadaljevanje mavrskih romanc, tistih, ki so jih peli v Granadi takrat, ko so Arabci ustvarili iz Andaluzije »najlepše kraljestvo Afrike«. »Romancero« je edinstvena knjiga rastlinske in — če moremo tako reči — divjadi bogate poezije. Primerjamo ga lahko z orientalskimi miniaturnimi, natrpanimi z rožami in potočki, s polnimi, a preprostimi barvami, s figurinami, ki jih poznamo z zibk in

Noetove barke. To je knjiga najlepših ljudskih popevk. Njeno bogastvo sicer ustvarja živo nasprotje s treznostjo, ki jo izpričujejo nekateri španski pesniki. Toda — ali sploh moremo govoriti o nasprotju, kadar gre — kakor tu — za govornico, kjer se ta ali ona ljubezenska pesem mimogrede spremeni v vročo molitev? Tu se združujejo najbolj nasprotni elementi in morda je to eden izmed vzrokov široke popularnosti teh pesmi. Polnost oblike in navdiha, misli in petja brez dvoma zadostno razlože skrivnost čudovitih odmevov in uspehov te zbirke.

Arnaud Guibert takole karakterizira to najboljšo Lorcovo zbirko: »Romancero je največje pesnikovo delo. Tu se njegova osebna emocija staplja z emocijo ljudstva. Njegov lirizem v svoji zanesljivi zlitosti druží vodovja velikanske zgodovinske in nacionalne tradicije do take mere, da lahko tu odkriješ tisto vzvišeno brezosebno, ki je znak mojstrstva in privilegij najboljših.« Po njegovem je Lorca andaluzijski Valter Scott, vendar »Romancero« ni navadna transkripcija, kjer ima roka zapisovalca večji delež kakor iznajdljivost duha. Lorca je vdihnil romancam, ki jih je prejel iz ust prednikov, čisto novega duha. Z bistro igro aluzij in simbolov, z ozkim sočenjem človeškega in božanskega je našel tajnost modernega baroka. Ustvaril je galerijo izrazito španskih ljudi z nuno in orožnikom, torerom in ciganom. Celó njegovi angeli so Andaluzijci, saj vzbujajo hkrati vtis poganskih idolov in katoliškega upodabljanja v južnih provincah.

Lorca, veliki ustvarjalec atmosfere, oživilja pred našimi očmi Španijo v barvah nabožnega ljudskega kiparstva. Človek je skoraj prepričan, da se z njim začena nova mitologija: njegov svet je obljuden z delujočimi kreaturami, ki ostajajo v stalnem stiku z elementi: vodo, skalo, oljčnim gozdom.

In njegova ljubezen do materije, ki se je vedno odražala v španski literaturi, ta strastna soudeležba pri življenju konkretne realnosti — ali ni ena neodvrgljivih konstant mediteranskega genija? Tu najdemo v vsakem primeru razlago naklonjenosti, ki jo Lorcovo delo uživa prav tako pri izobražencih kakor v preprostih plasteh obrtnikov in poljedelcev.

In njegove barve! »Lorca est comme van Gogh, le peintre fou de couleurs!« pravi Parrot. Zdi se, da sam ne pozna skrivnosti svoje pestre umetnosti. Njegove barve bi se nam včasih zdele pretirane, če bi ne vedeli, da so bolj resnične kot tiste, ki jih vidimo. Naše oči so že dolgo privajene. Naš topi vid ne dojema več barv, s katerimi sončni spektrum obdaja medle objekte in površine. Toda Lorca jih je — kakor van Gogh videl in jih dal videti tudi nam.

Njegova barvna lestvica najbolj zaživi v »Romanceru«. Kasneje barve zgublja na svoji moči. Ne uvenejo, samo spojijo se z besedo v eno telo, stopijo v senco in se tu nakopičijo v tisoč svetlobnih teles. Barve ne dehtijo več, barve zdaj govore. V svoji poslednji zrelosti se Lorca preda preprostosti, odreče se obilju svojih najljubših barv.

Zato pa se neusmiljeno pojavi motiv smrti, ki se hrani z žalostjo, s to tipično potezo španskega značaja, ki postane navzoča v vsem njegovem delu. Zanj je smrt senca, ki je na zemlji oblila osončene predmete in je toliko bolj vidna, kolikor bolj bleščeča je luč. Zdaj v vsaki njegovi pesmi instrumenti smrti najdejo svoj posel. Nož gori v roki vsakega pravega cigana in igra veliko vlogo v njegovih romancah

in odrskih komadih. Nož je tisti, ki »strepeta v srcu križpotja«, katedrala v Granadi je zidana iz zlatih nožev, ribiči vidijo ponoči le po zaslugi svojih bleščečih rezil.

V smrtni slutnji se poet zgrozi pred poslednjim spoznanjem o bližnjem sorodstvu luči in teme, svetlobe in sence, barve in praznine, ljubezni in smrti. Zlitje teh dveh tez predvsem karakterizira njegovo zrelo poezijo.

*

Gledališče ga je vedno privlačevalo. Še čisto mlad je ploskal farsam tistih lutk, ki so jim glumači sami sestavljali dialoge. Znal je tudi sam rokovati z lutkami in je v Granadi ustanovil lutkovno gledališče. Manuel de Falla je pisal glasbeno spremljavo, slikar Manuel Ortiz je izdeloval kulise, on pa je pisal besedilo. Ohranilo se nam je eno samo: »Retablillo de Don Cristobal«.

1921. leta je s svojim prvim komadom »El maneficio de la mariposa« popolnoma pogorel in se za več let oddaljil od gledališča. Vrnil se je vanj s pomočjo — politike. Bilo je to v dobi, ko je Primo de Rivera uvedel diktaturo, ki pa je bila v primeri s Francovo mnogo milejša. 1924. leta, ko se je zdelo, da je njegova diktatura dosegla višek, si je Lorca izposodil iz španske zgodovine zelo popularno snov o andaluzijski junakinji Mariani Pinedi, ki so jo 1831 v 27. letu starosti ustrelili rojalisti, ker je uvezla v prapor embleme svobodomiselnih Španije in nanj z zlatimi črkami zapisala tri besede: Zakonitost, svoboda, enakost.

Ta zgodba bi namreč lahko jasno ilustrirala koncepcijo, ki so jo mladi španski intelektualci izoblikovali o svobodi in se uspešno postavila v boj proti diktaturi umazanosti in neumnosti. V njegovi domišljiji je zaživela lepa junakinja Mariana, sestra tistih žena, ki so se ob vsaki preizkušnji, ki so zadele špansko deželo, in je krivica prekoračila svoje meje, dvignile s strastnim obrazom, krute in materinske. To so bile žene, okoli katerih so se zbirali močni in spričo katerih so šibki dobivali pogum.

V času, ko je pisal to dramo, je bral njene odlomke v vseh madridskih kavarnah. Ko jo je končal, jo je znal na pamet in jo je s svojo ognjevit drznostjo vsepovsod pripovedoval. Tako je ves Madrid z diktatorjem vred že pred premiero vedel, da je za tem delom, pisanim v ritmu ljudskih žalostink, skrita mogočna politična manifestacija. In tako je mladi Lorca zaman iskal direktorja, ki bi si upal komad uprizoriti. Sele Margarita Xirgu je imela dovolj poguma. Predstavam je prisostvovala vsa svobodna Španija.

Toda to ni bila samo politična drama, bila je tudi dovršeno pesniško delo. Jasno, v njej je še mnogo napak in delo se ne more meriti z njegovimi kasnejšimi komadi. Gotovo pa je, da je v to dramo Lorca položil vso gorečnost in vso mladostno ogorčenost, ki ju v poznejših delih ne najdemo več v tako čistem in neposrednem izrazu. Morda ga je mučil občutek, da mora čimprej napisati zgodbo o veliki ljudski junakinji in tako že vnaprej poveljati svojo slavno smrt.

Lorcovi gledališki komadi predstavljajo samo nadaljevanje besedil, ki jih je objavil v svojih pesniških zbirkah. Vendar tu ne moremo govoriti o nekem poetičnem gledališču v slabem pomenu te besede, saj gre za močne realistične drame, v katerih pa je ostalo vse tisto,

kar je imelo ceno v njegovih poezijah, le da je bilo oblikovano z zelo ostrim čutom za odrsko nujnost. Vendar gledalec v nobenem trenutku ne more pozabiti, da je dramatik napisal tudi veličastno knjigo »Romancero Gitano«.

Kakor v velikem številu svojih pesmi, se pesnik tudi tu skromno umake za predmet svojega pripovedovanja. Sledi mu, pokorava se mu.

Njegovo dramo vodi tipična andaluzijska usodnost, kakor je vodila bodala njegovih ciganov v »Romanceru«. Večina njegovih odrskih junakov trpi pod težo dedne obremenjenosti, družinskih kultov in krvave tradicije o časti (prim. »Dom Bernarde Albe«), ki jo danes komaj še razumemo. Možje, žene in otroci, vsi se podreajo tej tradiciji. Se več: proslavljajo jo s podrejanjem tudi v primerih, kadar morajo trpeti. In ker se podreajo tej tradiciji, so matere prepričane, da je umor ali žrtvovanje lastnih otrok neizbežna nujnost in dolžnost. »Doživeti mora isto usodo kot njegov oče in njegov brat,« pravi mati v drami »Krvava svatba«, čeprav gre za njenega zadnjega otroka. Njegova usoda je določena in ona mu ne more pomagati. Čisto dekle, »ki jo boža ogenj«, zaročenka iz drame »Bodas de Saugre«, zbeži na dan poroke s človekom, čigar ljubezen jo napolnjuje s poželnjem in studom. Ve, da jo čaka strašna kazen, ve, da bo njeno dejanje zahtevalo smrt dveh ljudi, toda ne more se upirati. »Zelo sem ljubila svojega zaročenca,« pravi, »in nisem ga goljufala, toda roke drugega so me odnesle kakor val morja.« Pa tudi zapeljivec ni kriv. Kriva je »zemlja, vonj njenega telesa in njenih las«.

Njegove osebe se upirajo tej usodnosti, toda dobro vedo, da so proti nji brez moči. Njihov upor še bolj podkrepi njihovo podložnost; ta upor je samo del drame, potreben za njeno dopolnjevanje. Junaki imajo že od začetka dramskega dogajanja občutek svojega bodočega poraza. Od tod tesnobo vzbujajoča atmosfera, ki ne jenja lebdeti v zraku v vseh njegovih komadih. Katastrofa preži na najmanjše slabosti njegovih oseb, on pa jim pušča samo ščepec svobodnega razsojanja, samo toliko, da je komad živahen in da se drama ne skrči na en sam žalosti poln dialog, zato pa jih pozneje neusmiljeno zgrabi in pomiri s smrtjo.

Ta moč usode je osnovni atribut celotnega španskega gledališča (prim. Calderona). Španske drame so na ta način akti vere, akcija oseb služi samo demonstraciji brezpomembnosti naporov, ki jih osebe poskušajo v smer spremembe. Vse osebe španskih dram so predestinirane. »Tu, sredi mojih prs je vtisnjen križ. Videl sem blesteti isti križ v črnih oblakih, ki so poganjali blisk nad mojo glavo, ne da bi me dosegli, v valovih, ki so me ogražali, ne da bi me požrli. Jaz sem predestiniran...« (Calderon, »Čaščenje križa«). To je tista nepomirljiva predestinacija, ki je v Lorcovi »Pogrebni pesmi« določila smrtno uro torera Mejiasa: nekaj hipov pred določeno peto uro so vsi, ki so bili v areni, videli, kako je plula po nebu črna perut. »Smrt je razprostrla nad njim svoje blede žveplo in že ga je spremenila v mračnega minotavra...« Torero v tistem hipu ni bil več svoboden, njegova usoda je bila že davno določena. Don Juan, ki ga je izoblikoval Španec Tirso de Molina, ni svoboden, Molièrov iz Sicilije pa je.

Stara usodnost španskih dram v Lorcovih delih še vedno živi. Samo spremenila se je v nujnost, ki se sicer zdi manj nepomirljiva, ki pa se zanesljivo razodeva z vso strogostjo. Bogovi andaluzijskega ognjišča

s mi pripada *Benigno Martin Pérez-Sánchez*
 Revista de *Benigno*
Benigno *Benigno*

so zahtevnejši kakor bogovi davnih mitologij: oni v slehernem hipu izvajajo nadzorstvo nad slehernim članom družine in ga prisilijo, da se podvrže najbolj trdi volji — strahotni ječi rase. Tu je vzrok, da večina Lorcovih komadov, ki so najčudovitejši dokument andaluzijske psihologije, v tujini ne najde dovolj odmeva.

Ni dvoma, da se to Lorcovo preprosto in strogo gledališče občutno razlikuje od njegovih prvih del. Potem ko je zelo intenzivno živel, ko je prepotoval vse španske province in vso Ameriko, ko je spoznal vse, kar mu je tradicija mogla nuditi plodnega in stalnega, je prišel do prepričanja, da človek lahko izvrši svoja dejanja samo v toliko, v kolikor je svoboden. S svojimi poslednjimi komadi (*Yerma*, *Dom Bernarde Albe*) je hotel doseči intervencijo volje, ki bi bila tako močna, da bi se zmagovito upirala odločbam usode, pred katero svobodni ljudje ne klonejo.

Hotel je, da bi se njegovi Španci rešili oklepov zgrešene tradicije, hotel vzbuditi v njih vztrajno prizadevanje, pogum, vero v zmago, vse

to, s čimer so se ljudje vedno borili proti okoliščinam, ki so jim zapirale pot v vredno življenje.

*

Krvava zgodba, ki je nasilno zaključila njegovo delo, ga je prisilila, da se je razprostrl v tistem nevidnem svetu, kjer žive vsa velika dela, v naši skupni ljubezni. Kliče nam v spomin podobno, ki so jo pesniki tolikokrat izkoristili: o oljki, ki jo je podrla strela, pa se je njeno življenje zateklo v korenine. Tam poganja nove in nove mladike.

Spomin na nasmejanega mladega gospoda Federica neprestano živi v duši španskega ljudstva, njegova pesem se neprestano razlega po vseh španskih provincah in ustvarja duhovno solidarnost med bralci vsega sveta.

Bogat je v svoji umetnosti, ker je vedel, da ne moreš nikoli ničesar imeti, če se nisi vsemu odrekel, če nisi vsega razdal.

Njegova duhovna moč je premagala diktaturo sile in ubog spomin na ustreljenega pesnika je danes močnejši kakor mogočne armade.

*

Vire — študije in spomine, ki so jih o Lorci napisali njegovi francoski prijatelji Louis Parrot, Marcelle Schweitzer in Arnaud Guibert, sem izkoristil v toliki meri, da članka ne morem šteti za svoje delo.

Mirko Mahnič.

*

F. G. LORCA

BIOGRAFSKI PODATKI

- 5. junij 1899 — rojen v Fuentevaquerosu, provinca Granada.
- 1919 — prvo bivanje v Madridu.
- 1923 — diploma (pravo) v Granadi.
- 1927 — slikarska razstava v Barceloni.
- 1929 — predavanje v madridskem Lyceum-Clubu o »Domišljiji in navdihu v umetnosti«.
- 1930 — potovanje: New-York, Kuba.
- 1931 — imenovan za direktorja univ. gledališča »Barraka«, ki na turnejah po španskih provincah igra »Fuentoevejuna« (Lope de Vega), »Življenje je sen« in »Seviljskega sleparja« (Calderon) ter Cervantesove »Medigre«.
- 1933/34 — drugo bivanje v Ameriki — Argentina, Brazilija, Urugvaj — predavanje, triumfalni uspeh drame »Bodas de Sangre«.
- 1934 (decembra) — povratek v Spanijo.
- 1936 — Francova vstaja, smrt.

BIBLIOGRAFIJA

(izdaje v originalu)

Poezija:

- »Impresiones et impresajes«, v prozi, Madrid 1918.
- »Libro de Poemas«, Madrid 1921.
- »Canciones«, Malaga 1927, Madrid 1929.
- »Romancero Gitano«, Madrid 1928, druga izdaja izšla za časa obrambe Madrida 1937.
- »Poema del Canto jondo«, Madrid 1931.
- »Oda a Walt Whitman«, Mehika 1933.

- »Canto per Ignacio Sanchez Mejias«, Madrid 1935.
- »Canciones«, Madrid 1936.
- »Seis poemas Gallegos«, Galicia 1936.

D r a m a t i k a :

- »El maleficio de la mariposa«, uprizorjeno v Madridu 1920, rokopis izgljuben.
 - »Mariana Pineda«, Madrid 1927.
 - »La Zapatera prodigiosa«, Madrid 1930.
 - »Amor de Perlimplin con Belisa en su jardin«, Madrid 1931.
 - »Retablillo de Don Cristobal«, Madrid 1931.
 - »Bodas de Sangre«, Madrid 1933 in še več izdaj do 1936.
 - »Yerma«, Madrid 1934.
 - »Rosite la soltera o la langaja de les flores«, Barcelona 1935.
 - »La casa de Bernarda Alba«, napisana tik pred smrtjo.
- Vrsta adaptacij klasičnih dram in španskih ljudskih pesmi, ki jih je posnel na plošče od 1928 do 1936.

P o s m r t n e i z d a j e :

- »Asi que pasen cinco anos«, komedija.
 - »El Publico«, tragedija.
- Dela, ki so izšla v Čilu, Urugvaju in Argentini. Njegovo zbrano delo je izšlo v Buenos-Airesu v 6 zv. Uredil ga je kritik Guillermo de Torre, ki pripravlja tudi izdajo njegove korespondence, esejev in predavanj.

Sl. Jan:

OB KONCU SEZONE 1949-50

Poročilo na zaključnem sestanku članov SNG na Cankarjevem vrhu 29. junija 1950

Letošnjo dramsko sezono zaključujemo s pregledom dela skupno s člani Opere in gledaliških delavnic na Cankarjevem vrhu.

Problem naše gledališke rasti, to je problem umetniških stvaritev, ki smo jih dolžni posredovati našemu ljudstvu, je bil tudi to sezono osnovni smisel našega dela. To naše delo je padlo v čas, ko se je po sklepih tretjega plenuma CK KPJ ter po drugem kongresu književnikov Jugoslavije v Zagrebu, vedno česče razpravljalo o širini in o sproščenosti v vsem umetniškem ustvarjanju in v čas, ko se vse naše delo obrača od dekretiranega ozkega dogmatizma, ki se je skrival pod krinko izkrivljenega socializma. S tem v zvezi se razčiščuje tudi pojem takimoimenanega socialističnega realizma v umetnosti. Naše celokupno družbeno politično življenje se razvija v stremljenju za dosego čim večje demokratičnosti in različni momenti v tem družbeno-političnem razvoju rodijo v umetnosti — zato ker so v človeku-umetniku in v njegovi duši — nove strune. Naša sodobna gledališka umetnost hodi z večjim ali z manjšim uspehom po svojih kolovozih, a z osnovami našega družbenega razvoja. Osnove temu razvoju po sproščenosti in širini v znanosti in umetnosti je naznačil pred meseci tov. Kardelj v svojem predavanju na Akademiji znanosti in umetnosti v Mariboru, kjer je dejal: »V resnici mora socializem dati neprimerno več svobode in osebne iniciative kakor jo je kdaj koli dala najbolj razvita buržoazna demokracija. Le ene svobode ne bo priznal nikoli, namreč da

bi kdo izkoriščal drugega človeka za svoj žep.« Osebna svoboda in osebna iniciativa sta pri umetniških stvaritvah nepogrešljivi.

Tako postajamo lahko širši pri določitvi in izvajanju gledališkega sporeda. Osnov nam ni treba spreminjati, ker so že prej bile in so tudi zdaj pravilne in ta pravilnost se je izredno visoko afirmirala pri vseh jugoslovanskih narodih, konec prejšnje sezone v Zagrebu in Beogradu, kjer jim zdaj služimo za vzor. Spopolnjevati pa moramo svojo gledališko rast še vedno po vsebini in obliki.

Predidimo na značilnosti sezone, ki poteka. Če ugotovimo, da je bila prejšnja (1948-49) v znamenju potrebnih bučnih zunanjih manifestacij (30-letnica Drame, gostovanje v Zagrebu in Beogradu), sedanja pa posvečena bolj zbranemu in bolj temeljitemu notranjemu delu kot smo se zavezali ob koncu lanske sezone, lahko potrdimo, da umetniški vzpon v primeru s prejšnjo ni padel. Predstave »Za narodov blagor«, »Kralj Lear«, »Egmont« in druge to dokazujejo. Vendarle so se med sezono bežno nakazali problemi, nad katerimi smo se morali zamisliti in o katerih smo govorili na naših urah kritike in na katere se še povrnemo.

Poglejmo sedaj, kako smo črpali umetniške in organizacijske dragocenosti ansambla, koliko smo se držali načel v uvodu naznačenih in koliko smo izpolnili dolžnosti kot osrednja gledališka družina. S predstavo »Operacija«, ki bo za najboljše dijake Slovenije 1. julija, bo repertoarna obveza, s katero se je Drama zadolžila sindikatom, LSM, LMS in drugim, izpolnjena.

Pripravili smo 8 novih ali na novo naštudiranih premier.

V predsezoni in v sezoni je bilo **246 naših** predstav, od teh 73 predstav za sindikate, 7 predstav za sindikat univerze, 25 predstav za LMS, 16 predstav za LSM, 14 predstav za podeželske gimnazije, okraje, društva, kongrese itd., torej vsega 135 organiziranih predstav za sindikate, LSM, LMS itd. (lani 85), 87 »izven« predstav (lani 77), v **Ljubljani** in 24 »izven« predstav na **gostovanju** (lani 34): Bovec »Globoko so korenine« 1 krat, Tolmin »Globoke so korenine« 2 krat, Maribor »Krajski komedijanti« 2 krat, »Hlapci« 2 krat, Vrhnika »Za narodov blagor« 2 krat, Koper »Za narodov blagor« 1 krat, »Dama-škrat« 2 krat, »Vsi moji sinovi« 1 krat, Piran »Za narodov blagor« 1 krat, Ilirska Bistrica »Vsi moji sinovi« 2 krat, Jesenice »Vsi moji sinovi« 3 krat, »Dama-škrat« 2 krat, Celje »Vsi moji sinovi« 3 krat.

Vse te predstave je gledalo 116.114 ljudi.

Uprizorjenih je bilo 15 del (lani 17), od teh 5 absolutnih premier, 3 na novo naštudirane reprize (»Za narodov blagor«, »Kralj Lear«, »Školjka«) in 7 ponovitev iz prejšnje sezone.

Igralski jubilej Mihaele Šaričeve je bil 9. januarja 1950 s Kate v »Vsi moji sinovi«.

V stremljenju tesnejšega sodelovanja treh naših poklicnih gledališč so gostovale: M. Zakrajškova 1 krat, Br. Rasbergerjeva iz Maribora 2 krat; A. Sancinova iz SNG v Trstu 1 krat; in naši stari, zaslužni, a še vedno sposobni igralci: A. Danilova 2 krat »Hlapci«, P. Juvanova 2 krat »Za narodov blagor«.

Režiser Žižek je gostoval v Mariboru z 2 režijama: »Kralj na Betajnovi«, »Veseli dan ali Matiček se ženi«; Mihaela Šaričeva kot Dotka v »Cvrčku za pečjo« na Jesenicah 2 krat; Pavle Kovič kot Kantor v »Kralju na Betajnovi« v Mariboru; dr. Kreft kot režiser v Trstu z režijo »Kreatur«.

Pri »Triglav-filmu« so bili zaposleni: Sever, Potokar L., Skrbinšek Vl., Župan J., Skedl D., Česnik St., Potokar St.

Pri »Zvezda-filmu« v Beogradu: Sever.

Pri »Jadran-filmu« v Zagrebu: Sever.

Osebnе spremembe v ansamblu so bile: Jože Tiran. M. Bučarjeva. J. Albreht, J. Lončina in L. Orel so odšli v novoustanovljeno Mestno gledališče.

Iz našega umetniškega zbora so bili tudi letos: dr. Gavella, Cesar J., M. Danilova, M. Furijan, V. Juvanova člani predavateljskega kadra na Akademiji za igralsko umetnost. Člani gledališča so vodili tudi razne tečaje za poklicna gledališča in bili v pomoč pri ustvarjanju diletantskih predstav raznih sindikalnih podružnic.

Konec oktobra 1949 smo se udeležili proslave 80-letnice obstoja srbskega narodnega pozorišta v Beogradu.

11. VI. 1950 na obletnico smrti ljudskega umetnika Otona Župančiča smo v veži Drame odkrili njegov doprni kip, delo umetnika Zdenka Kalina.

Gledališki list smo po obsegu razširili in ga preusmerili v želji po strokovni spopolnitvi.

Razen domačih predstav Drame so bile pod njenim okriljem še sledeče prireditve: gostovanje mariborske Drame 6. in 7. febr. 1950 z Ostrovskim »Brez dotec«; gostovanje reške Drame 27. febr. 1950 z Nušičevo »Gospo ministrico« in Božičevim »Umikom«; gostovanje SNG iz Trsta 15. in 16. aprila 3 predstave »Donosne službe«, (kjer je nastopila v jubilejni vlogi dolgoletna članica naše Drame tov. Angela Rakarjeva); SKUD »Tone Čufar« z Jesenic 12. jan. 1950 s Shakespearejevim »Romeo in Julija«; nastop Zamejskih Slovencev ob II. kongresu LPS; Molièrove »Tri enodejanke« v izvedbi Akademije za igralsko umetnost 2., 3. febr. 1950 in 6. maja 1950 in dvakratna uprizoritev Čehovih »Treh sester« v izvedbi Akademije za igralsko umetnost; SKUD »Tone Tomšič« z univerze »Ideali in koristi« 9. maja in 1 krat v Operi; prireditve gluhozemskih 19. junija 1950; prireditve vojske 1. in 2. julija »Globoko so korenine« v izvedbi vojske. Vsega 19 predstav tujih skupin.

Zelezni repertoar naše Drame (Tugomer, Komedijanti, Hlapci, Gorje pametnemu, Tartuffe, Hamlet) se je obogatil z »Za narodov blagor«, »Kralj Lear«, »Egmont«, »Dama-škrat«.

Vztrajna težnja vodstva iz kvantitete v kvaliteto je bila tudi letos ohranjena: 8 novitet (l. 9) in 246 večerov. Več novitet je doseglo visoko število uprizoritev: »Za narodov blagor« 28, »Kralj Lear« 21, »Dama-škrat« 38, »Vsi moji sinovi« 30, nekaj pa jih je še popolnoma neizčrpanih in nam ostajajo za drugo sezono, tako »Kralj Lear«, »Školjka«, »Egmont«, »Operacija«.

Literarni sestav je bil vseskoz kvaliteten. Morda smo pogršli moderne konverzacijske igre. Kolikor nam je domača dramatska tvornost dopuščala, smo segali tudi letos po domačih stvaritvah. Cankar, Kraigher in Pucova, a od prej Golia, Kreft, Potrč — 3 nove uprizoritve v skrbni pripravi in z znatnim gledališkim uspehom (»Za narodov blagor«, »Školjka«, »Operacija«) in pri velikem zanimanju občinstva. V vsem je bilo 97 gledaliških večerov domačih avtorjev, če prištejemo še ostale slovanske avtorje Gribojedova in Ostrovskega, imamo 125 večerov, to je več kot 50% iz slovanske dramatike.

Dramski igralski in tehnični kolektiv je z visoko delovno disciplino razvijal repertoar takole:

Avtor, delo	Režiser Inscenator - Kostumer	I. upri- zori- tev	Pred- stav skupno	Vaja	Obisk
Molière Šola za žene, ponov.	Stupica Stupica - Stupica	17. IX.	6	2	2.943
Gow-D'Usseau Globoko so korenine, ponov.	Gavella Stupica - Jarčeva	24. IX.	15	3	5.927
Golia Sneguljčica, ponov.	Tiran Pliberšek - Dekleva	27. IX.	4	3	1.931
Cankar Hlapci, ponov.	Jan Molka - Molka	2. X.	15	9	8.857
Cankar Za narodov blagor, novo	Jan Molka - Jarčeva	16. X.	28	56	11.723
Kreft Krajnski komedijanti, ponov.	Kreft Franz - Jarčeva	22. X.	18	1	9.956
Shakespeare Kralj Lear, novo	Gavella Franz - Jarčeva	4. XI.	21	79	12.357
Potrč Lacko in Krefli, ponov.	Žižek Molka - Molka	13. XI.	5	1	2.187
Calderon Dama-škrat, prem.	Molka Molka - Jarčeva	17. XII.	38	58	17.705
Miller Vsi moji sinovi, prem.	Tiran Stupica - Dekleva	9. I.	30	44	12.047
Gribojedov Gorje pametnemu, ponov.	Gavella Zedrinski - Žedrinski	18. II.	10	4	5.933
Ostrovski Goreče srce, prem.	Žižek Franz - Šerban - Jarčeva	14. III.	18	57	5.698
Kraigher Školjka, novo	M. Skrbinšek Pliberšek - Dekleva	21. III.	17	52	8.109

Goethe					
Egmont, prem.	Gavella	18. V.	11	51	6.604
	Molka - Molka				
Pucova					
Operacija, krstna	Jan	14. VI.	10	31	4.137
	Franz - Dekleva				
Molière					
Ljudomrznik	VI. Skrbinišek	—	—	17	
	Molka - Jarčeva				
					246 468 116.114

ZAPOSILITEV IGRALCEV IN IGRALK:

- ALBREHT JANEZ, k. g.,** 80 predstav. 1 nova vloga (Peter), 1 nova alternacija (Kent), 4 lanske vloge (Chuck Warren, Maršal, Krčmar, Častnik), 1 lanski vskok (Serif).
- BAJC MAKS,** 127 predstav. 4 nove vloge (George Deever, Sluga Hlinova, Maks, Milar), 1 nova alternacija (Edmund), 3 lanske vloge (Roy Maxwell, Pisek, Gost).
- BENEDIČIČ MARJAN,** 93 predstav. 4 nove vloge (Plemič, Sluga Hlinova, Trgovski vajenec, Meščan), 2 lanski vlogi (Kmet, Častnik), 1 lanski vskok (Carobno zrcalo).
- BITENC DEMETER,** 109 predstav. 2 novi vlogi (Don Manuel, Ferdinand), 2 novi alternaciji (Edmund, Tonin), 3 lanske vloge (Horace, Kmet, Molčalin), 1 lanski obvezni študij (Howard Merrick).
- BREZIGAR MILAN,** 82 predstav. 1 nova vloga (Zdravnik), 1 nova alternacija (Rodrigo), 3 lanske vloge (Kmet, dr. Repizh, Monsieur Coque).
- CESAR JANEZ,** 125 predstav. 3 nove vloge (dr. Grozd, Joe Keller, Kurošlepov), 4 lanske vloge (Alain, Kalandar, dr. Mrak, Skalozub).
- ČESNIK STANE,** 105 predstav. 2 novi vlogi (Gavrilo, Rihard), 1 nova alternacija (Edgar), 1 nov vskok (Slabo oblečen človek), 4 stare vloge (Brett, 1. delavec, Desselbruner, Petruška).
- DOLINAR MARJAN,** 77 predstav. 3 nove vloge (Drugi sel, Meščan, Ječar), 2 nova vskoka (Žigunov, Chuck Warren), 2 stari vlogi (Kmet, Fomka).
- DRENOVEC LOJZE,** 176 predstav. 6 novih vlog (Gornik, Vojvoda burgundski, Don Juan, Tretji meščan, Lubin, Gomez), 1 nov vskok (Gospod N.), 1 lanska vloga (Hohenwart).
- FURIJAN MAKS,** 175 predstav. 7 novih vlog (dr. Gruden, Vojvoda cornwalski, Don Luis, Prvi meščan, dr. Podboj, Vansen, dr. Donat), 3 lanske vloge (Poveljnik straže, Kmet, Foma Fomič), 1 lanska alternacija (Jura Krefl).
- GREGORIN EDVARD,** 92 predstav. 2 novi vlogi (Mrmolja, Hlinov), 4 lanske vloge (Arnolphe, Senator Langdon, Nadučitelj, Repetilov).
- JAN SLAVKO,** 39 predstav. 1 nova vloga (Wiljem Oranski), 2 lanski vlogi (Linhart, Čacki).
- JERMAN IVAN,** 72 predstav. 3 nove vloge (Oswald, dr. Jim Bayliss, Machiavell), 1 nova alternacija (Klavora), 1 nov vskok (Zdravnik).
- KOVIČ PAVLE,** 147 predstav. 4 nove vloge (1. obč. svetnik Kozma, Silan, Soesti), 11 nova alternacija (Kent), 3 lanske vloge (Oronte, Komar, Japel).

- LEVAR IVAN**, k. g., 49 predstav. 1 nova vloga (Lear), 2 lanski vlogi (Zois, Zagorecki).
- LIPAH FRANC**, 43 predstav. 2 novi alternaciji (Kremžar, Norec), 2 lanski vlogi (Notar, Hvastja).
- LONČINA JOŽE**, k. g., 87 predstav. 2 novi vlogi (Slabo oblečen človek, Drugi sluga), 5 lanskih vlog (Šerif, Frace, Kmet, Nemeč, Častnik), 1 lanski obvezni študij (Vodnik).
- MAKUC DRAGO**, 74 predstav. 4 nove vloge (Stebelce, Tretji sluga, Meščan, Vaska), 1 nov vskok (Drugi sluga).
- MIKLAVC BRANKO**, 2 predstavi. 1 nova alternacija (Kadivec), 1 lanska vloga (Kmet).
- OREL LUCIJAN**, k. g., 51 predstav. 1 nova vloga (Curan), 2 stari vlogi (Bob Izay, Kmet).
- PEČEK BOJAN**, 111 predstav. 3 nove vloge (Siratka, Drugi meščan, Tesar), 5 lanskih vlog (Enrique, Poštar, Škof Brigido, Stric Janža, Knez Toghovski).
- POTOKAR LOJZE**, 15 predstav. 2 novi alternaciji (Gradobojev, Klavora), 1 lanska alternacija (Jura Krefl).
- POTOKAR STANE**, 170 predstav. 6 novih vlog (2. obč. svetnik, Vojvoda albanski, Frank Lubey, Aristarh, Jetter, »Kostja«), 5 lanskih vlog (Lovec, Kmet, Makoviz, Franček, Gost).
- SEVER STANE**, 61 predstav. 1 nova vloga (Egmont), 2 novi alternaciji (Edgar, Gradobojev), 3 lanske vloge (Jerman, Matiček, Famusov).
- SIMONČIČ NACE**, 101 predstava. 3 nove vloge (Prvi sluga, Mož z dolgimi brkami, Ruysum), 1 nova alternacija (Kremžar), 3 lanske vloge (Frice, Nace, Pianist), 1 lanski obvezni študij (Matiček).
- SKRBINSEK MILAN**, 90 predstav. 4 nove vloge (Klander, Gloucester, Alba, dr. Ratek), 2 lanski vlogi (Župnik, Vilčnik).
- SKRBINSEK VLADO**, 70 predstav. 1 nova vloga (Ščuka), 2 novi alternaciji (Norec, Tonin), 3 lanske vloge (Chrysalde, Howard Merrick, Zdravnik).
- STARIČ BRANKO**, 25 predstav. 2 novi vlogi (Sluga pri Egmontu, Mladenič vaške straže), 1 nov vskok (Tretji sluga).
- SKEDL DUŠAN**, 113 predstav. 3 nove vloge (Kralj francoski, Sluga Illova, Buyck), 1 nova alternacija (Kadivec), 1 nov vskok (Vodnik), 3 lanske vloge (Vitez, Kmet, Gospod D.).
- VALIČ ALEKSANDER**, 128 predstav. 4 nove vloge (Star mož, Narkis, Silva, 3. obč. svetnik), 1 nova alternacija (Rodrigo), 1 nov vskok (2. delavec), 3 lanske vloge (Kmet, Šanta, Lakaj).
- ZUPAN DRAGO**, k. g., 33 predstav. 2 lanski vlogi (Zupan, Bartollini).
- ZUPAN JOŽE**, 123 predstav. 4 nove vloge (Vitez, Chris Keller, Sidorenko, Brackenburg), 3 lanske vloge (2. delavec, dr. Piller, Platon Mihajlovič), 1 lanski obvezni študij (Jerman).
- RUSA BOJČEVA**, 41 predstav. 1 nova alternacija (Matrjona), 3 lanske vloge (Kmetica, Treza, Dama), 1 lanski obvezni študij (Bella Charles).
- METKA BUČARJEVA**, k. g., 39 predstav. 2 novi alternaciji (Mrmoljevka, Hišna pri Grudnovih), 2 lanski vlogi (Kalandrovka, Dama), 1 lanska alternacija (Čarobno ogledalo).
- VIDA JUVANOVA**, 97 predstav. 2 novi vlogi (Olga, dr. Romihova), 2 novi alternaciji (Grudnovka, Dona Angela), 3 lanske vloge (Alice, Minka, Liza).

- MILA KAČIČEVA**, 72 predstav. 1 nova vloga (Sestra Kanizija), 3 nove alternacije (Mrmoljevka, Hišna pri Grozdovih, Izabela), 1 lanska vloga (Geni), 1 lanska alternacija (Kraljica v »Sneguljčici«).
- ELVIRA KRALJEVA**, 118 predstav. 2 novi vlogi (Strelovka, Klaričina mati), 2 novi alternaciji (Katarina, Sue Bayliss), 1 nov vskok (Kalandrovka), 5 lanskih vlog (Georgetta, Bella Charles, Kmetica, Luzija Bartollinijeva, Grofica-babica).
- ANČKA LEVARJEVA**, 85 predstav. 3 nove alternacije (Kordelija, Ann Deever, Paraša), 4 lanske vloge (Agneza, Lojzka, Micka, Sofja).
- VIDA LEVSTIKOVA**, 15 predstav. 1 nova vloga (Sestra Serafina), 3 lanske vloge (Kmetica, Natararica, Honey).
- IVANKA MEZANOVA**, 77 predstav. 1 nova vloga (Klarica), 2 novi alternaciji (Matilda, Dona Angela), 3 lanske vloge (Sneguljčica, Natararica, 4. knežna).
- MARIJA NABLOCKA**, 19 predstav. 1 nova alternacija (Matrjona), 1 lanska vloga (Hljostova).
- MIRA DANILOVA**, 51 predstav. 2 novi alternaciji (Grudnovka, Goneril), 2 lanski vlogi (Linhartovka, Natalija Dmitr.).
- TINA LEONOVA**, 75 predstav. 2 novi alternaciji (Dona Klara, Paraša), 3 lanske vloge (Kmetica, Genevre Langdon, Tretja knežna), 1 lanska alternacija (Lizika).
- ALENKA SVETELOVA**, 116 predstav. 2 novi vlogi (Hišna pri Grudnovih, Lydia Lubey), 1 nova alternacija (Izabela), 1 nov vskok (Honey Turner), 2 lanski vlogi (Milika, Peta knežna), 1 lanska alternacija (Meglica), 2 lanska vskoka (Natararica, Kmetica).
- DRAGA AHAIČEVA**, 85 predstav. 1 nova vloga (dr. Permetova), 3 nove alternacije (Matilda, Kordelija, Dona Klara), 1 nov prostovoljni vskok (Lydia Lubey), 1 nov prostovoljni študij (Dona Angela), 2 lanski vlogi (Anka, Šesta knežna).
- VLADOŠA SIMČIČEVA**, 45 predstav. 1 nova vloga (Pepina), 1 nova alternacija (Ann Deever), 2 lanski vlogi (Kmetica, Prva knežna).
- MILEVA BOLTARJEVA**, 40 predstav. 4 nove alternacije (Mrmoljevka, Hišna pri Grozdovih, Goneril, Sue Bayliss).
- MIHAELA ŠARIČEVA**, 92 predstav. 2 novi vlogi (Marjeta Parmaska, Regan), 2 novi alternaciji (Katarina, Kate Keller), 2 lanski vlogi (Garzarollijevka, Grofica-vnukinja).
- MARIJA VERA**, k. g., 36 predstav. 1 nova alternacija (Kate Keller), 2 lanski vlogi (Jermanova mati, Kneginja Togouhovska).
- AVGUSTA DANILOVA**, k. g., 2 predstavi. 1 vloga (Jermanova mati).
- POLONCA JUVANOVA**, k. g., 2 predstavi. 1 vloga (Mrmoljevka).
- ZLATA GJUNGJENAC**, k. g., 18 predstav. 1 lanska vloga (Suzana).
- BRANKA RASBERGERJEVA**, k. g., 2 predstavi. 1 vloga (Grudnovka).
- ANGELCA SANCINOVA**, k. g., 1 predstava. 1 vloga (Alice).
- MILEVA ZAKRAJSKOVA**, k. g., 1 predstava. 1 vloga (Bella Charles).

Inspiciranje:

- BENEDIČIČ MARJAN**, 89 predstav. 2 novi samostojni inspiciranja (Za narodov blagor, Školjka), 1 novo inspiciranje v dvojce (Kralj Lear), 1 nov vskok (Dama-škrat), 1 lansko samostojno inspiciranje (Lacko in Krefli), 1 lansko inspiciranje v dvojce (Hlapci).

- DOLINAR MARJAN**, 46 predstav. 2 novi samostojni inspiciranja (Vsi moji sinovi, Operacija), 1 lansko samostojno inspiciranje (Sola za žene).
- OREL LUCIJAN, k. g.**, 65 predstav. 1 novo inspiciranje v dvoje (Kralj Lear), 3 lanska samostojna inspiciranja (Globoko so korenine, Sneguljčica, Gorje pametnemu), 1 lansko inspiciranje v dvoje (Hlapci).
- SIMONČIČ NACE**, 2 predstavi, 1 lanski samostojni vskok (Krajnski komedijanti).
- STARIC BRANKO**, 80 predstav. 3 nova samostojna inspiciranja (Dama-škrat, Goreče srce, Egmont), 1 lansko samostojno inspiciranje (Krajnski komedijanti).

Sufliiranje:

- BENEDIČIČ HILDA**, 75 predstav. 3 nova sufliiranja (Za narodov blagor, Vsi moji sinovi, Egmont), 1 nov vskok (Krajnski komedijanti), 1 lansko sufliiranje (Lacko in Krefli).
- MILICA PODGORNİK**, 21 predstav. 1 novo sufliiranje (Školjka), 1 lansko sufliiranje (Sneguljčica).
- MARIJA POVHETOVA**, 52 predstav. 1 novo sufliiranje (Kralj Lear), 2 lanske sufliiranja (Hlapci, Krajnski komedijanti).
- FANI PRESETNIKOVA**, 97 predstav. 3 nova sufliiranja (Dama-škrat, Goreče srce, Operacija), 3 lanska sufliiranja (Šola za žene, Globoko so korenine, Gorje pametnemu).
- MAHNIČ MIRKO**, 1 predstava, 1 nov vskok (Krajnski komedijanti).

Poleg našega dela je našla prostora v Drami še: Akademija za igralsko umetnost za zaključne produkcije in za uprizoritev »Treh sester« (49 vaj) in še med letom znatno število vaj za uprizoritev Treh Molièrovih eno-dejank IV. letnika in »Ljudomrznika«, (nastop III. letnika) ter za gimnastični nastop oddelka rednega prof. Mlakarja.

Tovariši, v teh preglednih tabelah je zapisan ves sistem dela umetniškega in tehničnega osebja. To delo je zagotovilo uspeh sezone, zato ker je bil tudi letos odnos do dela, to je do naše gledališke rasti, visok. Za vse članice in člane umetniškega zbora tudi letos zaposlitev ni bila in niti ni mogla biti povsem zadovoljiva. Dolžnost umetniškega vodstva Drame je, da postavi vse člane in članice kolikor je le mogoče na pravo mesto. Umetniško vodstvo pa ima tudi dolžnost do kvalitete v repertoarju in v njegovi izvedbi, zato tudi letos ni in ne bo nikoli smelo odstopiti, prvič, od umetnostno-kvalitetno zasedbene politike in drugič, od kadrovsko-vzgojne zasedbene politike. V tej drugi točki imamo letos nekaj razveseljivih uspehov, ki jih z veseljem poudarjamo.

Ne »stari« in »mladi« igralci, pač pa vsi dobri igralci, dobri režiserji, dobri inscenatorji, dobri kostumerji, dobre predstave, najboljše gledališče, to je naše hotenje.

Če zdaj analiziramo problematiko in notranji potek sezone, ki se zapira, vidimo v prvi polovici neverjeten polet v ustvarjanju (Za narodov blagor, Lear, Dama-škrat), nato v sredini majhen odklon, krizo, če hočete, zakaj že dolgo pripravljeni režiser »Gorečega srca« nenadoma zboli, mora prenehati z delom in se odpelje. »Goreče srce« prevzame drug režiser; zraven še nikdar zaceljen kolobar okrog alternacij, ki smo jih v vseh ženskih vlogah v prvih petih predstavah zaradi zaposlitve ženskega ansambla dosledno izvedli, in še kolobar okoli obveznega in prostovoljnega študija, pa vse, kar je bilo okoli razpisanih in razglašanih zveznih nagrad,

pa bolezen članov in nato spodrsrljaj s predstavo »Gorečega srca«, vse to je prineslo v sredi sezone majhen notranji umetniški nemir in nedisciplino, ki smo jo vsi skupaj ugotovili in spoznali in zato tudi vehementno odstranili. Kajti nov zagon in polet in uspeh pri »Egmontu«, »Školjki« in »Operaciji« je spet potrdil najvišjo delovno in umetniško raven naše Drame.

Pri vseh odrskih stvaritvah, zlasti pri naših vrhunskih pa nas je izredno ovirala nemogoča tehniška zastarelost in okorelost našega dramskega odra in težave z razsvetljavo. To na tem mestu omenjam zato, da bi se na vsak način odpomoglo temu neznosnemu stanju, ki hromi umetniško zmogljivost ansambla in duši ter terjaja nadčloveške žrtve našega tehničnega personala.

Pri našem delu, zlasti v želji po večjem spoznavanju tako vseh treh slovenskih gledališč kakor tudi gledališč drugih jugoslovanskih narodov in v želji po spoznavanju svetovnega gledališkega ustvarjanja, nas ovira še vedno neka izolacija. Ljubljana ne ve dosti, kaj dela Maribor, Maribor ne za Ljubljano, oba ne za Trst in vsi ne za Zagreb in Beograd. Je tu dobršen del krivde na naših dnevnikih, ki vse premalo registrirajo dela domačih gledališč in drugih (Ljudska pravica n. pr. ni črhnila o uprizorjenih štirih zadnjih premierah, Poročevalec se je oglasil le štirikrat), premalo je tudi vpogleda v inozemsko gledališko udejstvovanje, zato bi gledališke revije in časopisi in s tem stik s svetom bil zelo nujen in zaželen. Vse to je potrebno za lastno razgledanost, za kontrolo našega dela in za pravilno oceno lastnega snovanja. Poglejte, kako potrebna je bila naša lanska pot v Zagreb in Beograd, kjer se je pravljica o našem provincialnem teatru razblinila v nič; pogledajte, kakšen družbeno političen in umetniški dogodek je bilo gostovanje naše Opere v Gradcu in Celovcu.

Dotaknil bi se še na kratko naše kritike. Naša gledališka kritika še ni dorasla našim ustvarjanjem. Preveč išče, tiplje, se zaleti pa spet spremeni smer. Tudi pri osrednji reviji mestoma pogrešamo v gledališki rubriki prave zrelosti in preizkušene razgledanosti, ki bi nas mogla prepričati in ki bi bila prava opora pri odpravljanju naših slabosti.

Tovariši, tako smo kritično pregledali okoliščine, ki so nas gnale na to Galejo sezone v letu 1949/50 in ki smo jih spoznavali pri svojem delu in pri naših urah kritike.

Dovolite, da mi je v posebno veselje, ker Vam lahko ob zaključku z vsem prepričanem čestitam k visoki umetniški zmagi in dovolite, da se Vam v imenu vodstva Drame zanjo zahvalim: vsem režiserjem in igralcem ter članom tehničnega osebja. Zahvalim se Vam zato, ker Vas poznam in ker vem, da ste iz notranje nujnosti storili vse, da imamo lepo slovensko dramsko gledališko umetnost. To Vaše delo je dobilo tudi najvišje priznanje in bilo postavljeno na prvo mesto naših gledališč. Deset članov Drame je prejelo nagrade Zvezne vlade za zaslužno delo na področju umetnosti za leto 1949 in trije člani Prešernove nagrade naše republike, med odlikovanimi gledališkimi umetniki pa je tudi 29 članov naše Drame.

Naloge za novo sezono so: 10 premier, ki bodo pripravljene iz naslednjega literarnega izbora:

Cankar: Pohujšanje v dolini šentflorjanski v režiji S. Jana,

Kreft: Celjski grofje v režiji dr. Krefta,

Kozak: Profesor Klepec ali noviteta,

Milčinski: Volkašin, režija Molka in Nušić: Hadži Loja, prevod in režija dr. Kreft,

Krleža: Vučjak, prevod Moder, režija Gavella,
Gorki: Jegor Buličov, prevod Moder, režija Žizek,
Ben Jonson: Volpone, prevod Fran Albrecht,
Molière: Ljudomrznik, prevod Jože Vidmar, režiser Vl. Skrbinšek,
Beaumarchaise: Seviljski brivec, prevod dr. Šmale, režija dr. Gavella,
Ibsen: J. Gabrijel Borkmann, prevod Albrecht, režija dr. Gavella,
Kingsley: Slepa ulica, prevod Sovre,
Lorca: Dom done Bernarde, prevod Mahnič, režija Molka, ter morda delo, ki bo imelo sodoben problem današnje literature.

V goste pride k nam na jesen Drama Narodnega pozorišta iz Beograda, naš namen pa je gostovanje po Jugoslaviji in seveda po naši republici ter osvežitev igralskega zbora.

Ob zaključku si ponovimo našo zapoved iz lanske sezone: »Z vso ljubosumnostjo moramo varovati pridobljeno in priznano umetniško raven tega gledališča in nikakor ne smemo dopustiti, da bi se porušila z nedisciplino ali s površnostjo. To je naša zgodovinska naloga. Z izvrševanjem te naloge bomo upravičili priznanje, ki nam ga dajejo naši ljudje, naši novi in stari obiskovalci, ki dan za dnem po napornem dnevnem delu polnijo našo hišo.

Fr. Lipah:

RAZVOJ NASE DRAME V LUCI DNEVNIH KRITIK

Kakor nam pove že naslov, bomo priobčevali izvlečke časopisnih ocen v takem redu in v taki obliki kot se nam zdi, da so važni za razvoj naše Drame in obenem važni za takratno miselnost. Vsa okorela abotnost, doktrinarstvo in nesodobnost takratne naše malomeščanske kritike ni zmogla streti naglega poleta našega prvega odra, temveč nasprotno: naša Drama je imela že od vsega začetka toliko lastne sile in notranjega vzpona, da se je kljub vsem zoprnikom samorodno razvijala do teh višin, na katere je danes prispela.

»Slov. Narod« 19. sept. 1919.

Ko smo lani v Ljubljani pripravljali sezono, so grmeli topovi še na vseh frontah, v kranjskem deželnem dvorcu pa je vladal absolutistično dr. Ivan Sušteršič s svojimi mogočnimi oprodi. Bilo je smelo začenjati v takem času.

No, direktorij je prosil za prepustitev gledališkega poslopja ter ponižno antišambrijal pred glavarjevo pisarno. »Ne bojte se me!« je dejal kranjski vojvoda. »Saj sem navdušen za slovensko gledališče.« — In poslal je direktorju take pogoje, da so nekateri takoj obupali. Dve uri je trajala na skupščini konzorcijevih članov debata, ali naj se sprejme uveti ali ne. In pogumno so jih sprejeli vendarle.

Ko smo gonili iz gledališča »Kino Central«, se nam je upiral z raznovrstnimi zvijačami, se opiral na protekcijo najvišjega deželnega gospodarja in interesiranih gospodov ter je z vso rafiniranostjo podaljševal svojo dobičkonosno vladno. Umikal se nam je — dogovorno z dr. Sušteršičem in dr. — le korakoma, prepuščal le sobo za sobo. Ko so prihajali že češki člani v Ljubljano, jih je skušal kinov zaveznik še ostrašiti in pregnati nazaj v Prago, češ: »Naivneži, čemu ste se dali speljati na led! Kino se nikdar ne izseli in gledališke sezone prav gotovo

ne bo...« In ko so se vršile že prve dramske predstave, je imel Kino še vedno zasedeno najboljše sobo... A pregnali smo ga vendarle. —

Kar se je zdelo toliko neremotljivo, je postalo resnica: 29. sept. dopoldne se je gledališče otvorilo s slavnostno akademijo in zvečer s Finžgarjevim »Divjim lovcem«. Drama je začela delovati, Dne 21. nov. zvečer se je predstavila opereta z »Michujevima hčerkama« in dne 3. dec. opera s »Prodano nevesto«. Zaradi te Smetanove opere so nas že septembra meseca denuncirali z naše policije dunajski vladi, češ, da nameravamo z njo demonstrativno pokazati svoje pobratimstvo s Cehi; naši državni poslanci so nas telefonsko rotili, naj črtamo s programa »Prodano nevesto«, ker sicer nam ministrstvo godbenikov za orkester ne oprostí... Nismo je opustili: razpadla je država, izginilo dunajsko ministrstvo in poslušali smo »Prodano nevesto« — 25 krat (Sl. N. 19. sept. 1919.)

Maribor. Z Jurčičevim »Tugomerjem« se otvori 27. t. m. (sept.) slovensko mestno gledališče v Mariboru. S skoro neprestanimi težkočami se je vendarle posrečilo zagotoviti to za kulturo in narodno prebujenje in za razvoj mesta Maribora tako potrebno in velevažno slovensko gledališče. Kot ravnatelj in zakupnik je prevzel z 11. sept. t. l. celokupno vodstvo za dobo 5 let Hinko Nučič, slovit že od ljubljanskega gledališča. Ker je vse poslovanje in financa v rokah ravnatelja, ima dramatično društvo samo vpliv na vsakoletni repertoar cele sezije in smeri igranja v gledališču.

*

Skladatelj Viktor Parma strada na Dunaju, kjer živi v stalnem pokoju... Ali bi se mu ne dalo preskrbeti primerno mesto v domovini, kjer bi mu ne bilo treba stradati? (Par dni nato odgovarja z Dunaja V. Parma, da je v mrazu in gladu skomponiral »Zlatoroga« in upa, da pride k premieri v Ljubljano. Op. pisca.)

*

Milan Skrbinšek priobčuje v »Sl. N.« več podlistkov »O smernicah moderne režije«.

*

Gledališko vodstvo je letos glede izreke končnega 1-a ukrenilo, da se ta 1 izgovarja za v; dobro je tako, dobro pa ni, da se to pravilo ne izvaja dosledno, nego da isti igralec — to pot gospod Ločnik — v eni sapi rabi zdaj to, zdaj ono obliko. — Zakaj je bilo slišati z odra »pestunja« namesto »péstunja«? S. N. 30. sept. 1919 »Striček Vanja«.

*

Teater in trgatev v Mariboru: »V nedeljo so igrali Jurčičevega »Tugomera« tretjič. Gledališče je bilo prazno, zato pa »Vinska trgatev« v Narodnem domu razprodana. — Finžgarjeva »Veriga« se je igrala bolje. Pri obeh predstavah je kazal del občinstva veliko razumevanje dramske umetnosti. Balkon in stojišče bo treba šele vzgojiti za resna dela. Vojaštvo se ne zanima dovolj za gledališče. Treba bo torej te sloje šele privabiti in jih vzgajati. V to svrhu bo moralo vodstvo poskrbeti za primeren repertoar. (Sl. N. 9. okt. 1919.)

*

Kraljevsko ali narodno gledališče? 1. okt. je bil sprejet v skupščini predlog o podržavljenju gledališč v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani z

ozirom na visoko patriotsko važnost gledališča za narodno izobrazbo našega troimenega naroda, dalje iz zahvalnosti za blagotvorni vpliv gledališča v prošlosti ter končno iz težnje, da se razvoj gledališča v bodoče pospeši.«

»Sl. N.« je takoj začel priobčevati iz same »zahvalnosti« »Repertoar Kraljevskega slovenskega gledališča«. Navdušeno je zapisal: »Jugoslovanski gledališki umetnosti se odpira ugodna perspektiva. Pepelka se izpreminja v kraljično.« Ker pa državna subvencija ni bila posebno izdatna, se je ata Narod tako razjezil, da je kmalu nato začel priobčevati »Repertoar kraljevskega slovenskega gledališča.«

*

Operni kritik »—r.« Uredništvo »Sl. N.« je 12. okt. 1919 objavilo: »Gledališke ocene o operi in operetnih predstavah začasno opustimo, ker je prišlo med našim kritikom in gledališkim osebjem do konflikta. Zadevo uredimo v medsebojnem sporazumu.«

Toda gromovnik »—r.« je že v prihodnji kritiki, ki je sledila šele 18. dec., užaljeno ugotovil: »Da ne bo nesporazumljenja in brezpotrebne razburjenja, naj ugotovim — smatrati bi se sicer moralo za samoobsebi razumljivo, a me je skušnja izučila, da temu pri nas ni tako — da je vsak, kdor javno nastopi, izpostavljen kritiki, ali mu je to všeč ali ne. Razumem prav dobro občutljivost in ambicijo pevcev, nepojmljiva pa mi je domišljavost posameznih, v kateri se smatrajo nedotakljivimi in si enostavno hočejo prepovedati svobodno kritiko. Tem bodi enkrat za vselej povedano, da diči gotova skromnost celo resnične in velike umetnike, ki naj jim bodo vzor tudi glede vestne samokritike.«

*

Gospóda je gospóda. Za prvo obletnico Cankarjeve smrti so 11. dec. vprizorili njegove Hlapce. »... da se predstave naših gorenjih desetisočev ni udeležilo, ni treba omenjati nalašč.« (Sl. N. 13. dec. 1919.)

*

Porodnica »Kasija«. (Dr. St. Majcen): »Dvakratni abortus ni, da bi drami poviševal etično vrednost.« (Sl. N. 14. dec. 1919.)

(Dalje prihodnjič.)

Cena Gledališkega lista din 15.—

Lastnik in izdajatelj: Uprava Slovenskega Narodnega gledališča
v Ljubljani. Predstavnik: Juš Kozak. — Urednik: Ivan Jerman.
Tiskarna Slovenskega poročevalca. — Vsi v Ljubljani.